

Nr 78

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 128 i första kammaren av herr *Jacobsson, Gösta*, och nr 168 i andra kammaren av herr *Löfgren*.

I motionerna, vilka är likalydande har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronors-regeln i kollektivavtalslagen».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 128.

Över motionerna har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från arbetsdomstolens ordförande. Yttranden har vidare på utskottets begäran avgivits av Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund och Statstjänarkartellen.

Gällande bestämmelser

Med kollektivavtal förstås enligt *lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal* mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, å ena, och fackförening eller annan liknande förening av arbetare, å andra sidan, om villkor, som skall lända till efter rättelse för anställning av arbetare, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

Åsidosätter arbetsgivare eller arbetare sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller kollektivavtalslagen skall han enligt 8 § i *lagen* gälda därav uppkommen skada. Detsamma gäller om förening. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till intresset i avtalets upprätthållande och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må

ock äga rum. Slutligen stadgas i 8 § att enskild arbetstagare icke får ådömas skadestånd till högre belopp än 200 kronor. Bestämmelserna om skadestånd är inte tvingande. Parterna kan således genom avtal åsidosätta föreskrifterna i lagen.

Historik

Förslag till lag om kollektivavtal förelades riksdagen genom *proposition nr 39 år 1928*. De i förslaget upptagna reglerna om skadestånd för åsidosättande av kollektivavtal eller av lagens bestämmelser avvek i viss utsträckning från de sedermera lagfästa. Sålunda hade bland de omständigheter som kunde medföra nedsättning av skadeståndets belopp skadans storlek icke särskilt angivits. Ej heller hade någon maximigräns stadgats för det skadestånd, som kunde ådömas enskild arbetare. Vidare upptog förslaget en bestämmelse av innehåll att förening, som jämte medlemmar däri vore skadeståndsskyldig, kunde förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även den del av skadeståndet, som belöpte på medlemmarna. I sådant fall skulle emellertid föreningen äga att av medlemmarna söka åter vad föreningen erlagt utöver sin andel.

Lagförslaget, som framlades av borgerlig regering, väckte häftig opposition från arbetarrörelsens sida. För att stilla en del av farhågorna på arbetarhåll föreslogs under riksdagsbehandlingen vissa modifikationer i skadestandsreglerna. *Andra lagutskottet*, som behandlade propositionen i sitt *utlåtande nr 36 år 1928*, föreslog till en början den ändringen i skadestandsbestämmelserna att bland de omständigheter, som kunde medföra nedsättning av skadeståndets belopp, även skadans storlek skulle medtagas. Vidare framhöll utskottet att ehuru nedsättning av skadeståndets belopp kunde ske enligt de föreslagna bestämmelserna, utgivandet av skadeståndet dock kunde vara synnerligen betungande, särskilt för enskilda arbetare, som ofta befann sig i mindre god ekonomisk ställning. Med hänsyn härtill syntes det utskottet lämpligt, att en maximigräns stadgades för det skadestånd, som kunde ådömas enskild arbetare. Hur detta maximum skulle bestämmas kunde enligt utskottet vara föremål för olika meningar. Utskottet fann för sin del att gränsen borde sättas vid 200 kronor. Härigenom, uttalade utskottet, torde skydd beredas arbetarna mot alltför betungande följder av avtalsbrott men samtidigt vanns möjlighet till utdömande av ett verksamt skadestånd.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Tvåhundrakronorsregeln har inte upptagits i senare lagstiftning. Den återfinnes icke i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt, som eljest har kollektivavtalslagens skadestandsregler som förebild. Värdegränsen, 200 kronor, har fått stå oförändrad trots penningvärdets fall och reallönernas stegring.

Kollektivavtalslagens tillämpningsområde vidgas betydligt från den 1 januari 1966, då ny lagstiftning för statens och kommunernas tjänstemän träder i kraft. Lön och övriga ekonomiska villkor skall då för dessa regleras genom kollektivavtal. Lockout och strejk blir erkända som tillåtna stridsmedel i intressetvist mellan stat och kommun, å ena, samt tjänstemannaorganisation, å andra sidan. Kollektivavtalslagen blir i princip tillämplig vid reglering av rättsförhållandet mellan parterna.

Remissyttrandena

Löntagarorganisationerna *LO*, *TCO*, *SACO*, *SR* och *Statstjänarkartellen* avstyrker motionärernas förslag om förutsättningslös utredning av tvåhundra-kronorsregeln, medan *Arbetsgivareföreningen* och *arbetsdomstolens ordförande* biträder utredningskravet.

Landsorganisationen, i vars yttrande statstjänarkartellen instämt, framhåller i sitt yttrande att i kollektivavtalsförhållanden de allmänna skadeståndsreglerna icke passar utan betydande ändringar. Skadeståndsansvaret kan här icke få samma uppgift som vid rent ekonomiska transaktioner. Beträffande skadeståndets preventiva effekt yttrar *LO* att andra faktorer än den nu aktuella skadeståndsregeln säkerligen är mer avgörande för efterlevnaden av kollektivavtal. I detta sammanhang erinrar *LO* om organisationernas roll och att för dessa ej finns någon maximerad skadeståndspåföljd. Avslutningsvis framhåller *LO* att kollektivavtalslagen innehåller ett komplicerat system av rättsregler, som utgör resultatet av en serie överväganden av motstående intressen, samt att rycka ut en av dessa regler ur komplexet för särbehandling framstår som en alltför lättvindig förenkling av problematiken. *LO* finner också att de av motionärerna påstådda nackdelarna med regeln är dåligt underbyggda mot bakgrunden av de faktiska förhållandena.

Övriga löntagarorganisationer anlägger i stort sett samma synpunkter som *LO*. De pekar därutöver särskilt på möjligheten att genom avtal sätta regeln ur kraft. *Statstjänstemännens riksförbund* och *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller dessutom att enskild arbetstagare, som blir dömd att betala skadestånd, jämväl får betala rättegångskostnader.

Arbetsgivareföreningen yttrar i sitt remissvar.

De av motionärerna anförda skälen för utredning rörande 200-kronorsregeln synes föreningen riktiga och övertygande. Det torde knappast vare sig i lag eller avtal finnas någon med denna regel jämförbar bestämmelse som stått orubbad i snart 40 år. Föreningen kan också vitsorda att 200-kronorsregeln särskilt å senare tid medfört betydande praktiska olägenheter, olägenheter som i än högre grad skulle göra sig gällande om regeln förblev orubbad också i framtiden. Den vid lagens tillkomst avsedda skadeståndsmöjligheten har urholkats i hög grad, och det synes oundvikligt att bestämmelsen, om den lämnas oförändrad, snart förlorar sin mening.

I sammanhanget må nämnas, att det icke varit möjligt att genom avtal på arbetsmarknaden undanröja de påtalade olägenheterna. Vissa undantag från 200-kronorsregeln har visserligen gjorts. Fortfarande gäller dock att 200-kronorsregeln är tillämplig även vid de allvarligaste brotten från arbetstagares sida mot väsentliga kollektivavtalsprinciper, exempelvis vid olovliga strejker.

Lagbestämmelsen har, trots sin formella lydelse, avseende på alla kollektivavtalsbundna arbetstagare. Den kommer sålunda också att gälla vid den utvidgning av kollektivavtalssystemet som kommer att genomföras inom en nära framtid på det statliga området. Även detta är en omständighet som rimligtvis nödvändiggör en omprövning av 200-kronorsregeln.

Arbetsdomstolens ordförande anför bl. a.

I ett den 17 januari 1964 avgivet remissyttrande över en inom civildepartementet upprättad promemoria angående de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt (SOU 1963: 51) har jag ifrågasatt, om icke tiden är inne att överväga ändring av 200-kronorsregeln. Jag framhöll därvid, att förhållandena sedan år 1928 förändrats avsevärt på grund av penningvärdets fall och den allmänna standardhöjningen. Vidare erinrade jag om att stora tjänstemannagrupper i delvis höga inkomstlägen tillförts och — om de offentliga tjänstemännens anställningsförhållanden blir reglerade genom kollektivavtal — ytterligare skulle komma att tillföras kollektivavtalsområdet.

Mot bakgrunden av den antydda utvecklingen framstår numera ett maximalt skadeståndsbelopp av 200 kronor för enskild arbetstagare som ett tämligen ringa skadestånd. Möjligheterna att med denna maximering anpassa skadeståndets storlek efter omständigheterna i det särskilda fallet har också därigenom blivit snävare än vid 200-kronorsregelns tillkomst. Det bör emellertid beaktas, att denna regel icke är tvingande. Parterna i ett kollektivavtal kan därför överenskomma om att vid brott mot avtalet annat maximibelopp skall gälla eller skadeståndet utan sådan begränsning bestämmas med hänsyn till omständigheterna vid avtalsbrottet; överenskommelse av denna innebörd behöver icke framgå uttryckligen av avtalstexten utan torde stundom kunna härledas ur de förutsättningar under vilka avtalet slutits.

Utskottet

Arbetsgivare eller arbetstagare som åsidosätter sina förpliktelser enligt kollektivavtalslagen eller kollektivavtal kan åläggas att utge skadestånd. Detsamma gäller för förening av arbetsgivare eller arbetstagare. Skadeståndet kan jämkas eller helt bortfalla med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Enskild arbetstagare får enligt lagen ej ådömas skadestånd till högre belopp än 200 kronor. Kollektivavtalslagens skadestandsregler är dispositiva och kan alltså sättas ur kraft genom avtal.

I förevarande motioner begäres en förutsättningslös utredning av 200-

kronorsregeln. Motionärerna påpekar att regeln varit oförändrad sedan kollektivavtalslagens tillkomst år 1928 och hävdar, att regeln till följd av penningvärdeförsämringen i väsentlig grad förlorat sitt reparativa och preventiva syfte.

Arbetsdomstolens ordförande och SAF har biträtt motionsyrkandet medan LO, Statstjänarkartellen, TCO, SACO och SR yrkat avslag på detsamma. Löntagarorganisationerna har genomgående betonat, att kollektivavtalslagens skadestandsregler måste ses i sin helhet och att det ej är lämpligt att rycka loss en bestämmelse i lagen och utreda den särskilt.

Betraktar man 200-kronorsregeln enbart från den utgångspunkten att regeln varit oförändrad sedan 1928, kan det naturligtvis med hänsyn till reallönestegring och penningvärdeförändring göras gällande att regeln bör revideras. Enligt utskottets mening är emellertid ett sådant betraktelsesätt alltför ensidigt. Några mera påtagliga nackdelar av att regeln varit oförändrad i över 35 år kan knappast påvisas. Det kan sålunda inte hävdas att antalet olovliga strejker — det område där regeln torde ha sin huvudsakliga funktion — under årens lopp ökat trots att regeln varit oförändrad. På grund härav och med hänsyn till att regeln kan sättas ur kraft genom avtal — en möjlighet som enligt vad som upplysts inom utskottet utnyttjas i betydande utsträckning för tjänstemän — anser utskottet inte någon utredning om revision av 200-kronorsregeln f. n. påkallad. Härtill kommer såsom arbetstagarorganisationerna påpekat, att det kan ifrågasättas om det är lämpligt att bryta ut en detalj ur regelsystemet och utreda den särskilt.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 128 och II: 168, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 november 1965

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, herrar Lars Larsson, Eric Carlsson*, Lennart Geijer*, Erik Filip Petersson och Hübinette;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe*, fru Eken-dahl*, herrar Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg, Johansson i Södertälje, Ringaby och Jonsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Hübinette* och *Ringaby* vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 5 med orden »Arbetsdomstolens ordförande och» och slutar med orden »regelsystemet och utreda den särskilt» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Som framgår av remissyttrandet från arbetsdomstolens ordförande införde andra lagutskottet år 1928 vid behandlingen av lagen om kollektivavtal den s. k. 200-kronorsregeln. I motiveringen anförde utskottet bl. a. att bestämmelsen skulle vara ett skydd mot alltför betungande följder av avtalsbrott för arbetstagare och samtidigt ge möjlighet till utdömandet av ett verksamt skadestånd.

Det torde knappast finnas någon med denna regel jämförbar bestämmelse, som utan ändring bestått i snart 40 år. Genom penningvärdets fall och den allmänna standardhöjningen har regeln urholkats, så att skadeståndsmöjligheten snart helt förlorat sin mening. Det synes inte genom avtal på arbetsmarknaden ha varit möjligt att undanröja dessa olägenheter. För allvarliga brott mot viktiga avtalsprinciper, exempelvis olovliga strejker, gäller fortfarande denna fyrtioåriga bestämmelse om begränsning av skadeståndet till 200 kronor. Vidare bör erinras om att denna lagbestämmelse har avseende på alla kollektivavtalsbundna arbetstagare och sålunda kommer att gälla även de stora grupper, i delvis höga inkomstlagen, som nu genom riksdagens beslut om de offentliga tjänstemännens anställningsförhållanden, tillförts kollektivavtalssystemet.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 128 och II: 168, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen».